

Cuiavian University in Wloclawek

International scientific conference

**PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY IN THE MODERN
WORLD: INTERACTION VECTORS**

August 2–3, 2023

IZDEVNIECĪBA
BALTĪJA
PUBLISHING

2023

International scientific conference «Pedagogy and psychology in the modern world: interaction vectors»: conference proceedings (August 2–3, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 88 pages.

ORGANISING COMMITTEE

dr **Wiesław Pędziak**, Cuiavian University in Włocławek;

dr **Jolanta Miziolek**, Cuiavian University in Włocławek.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

GENERAL PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGY OF PERSONALITY

Development of veterans' social entrepreneurship in Ukraine
Dyvnych Hanna 5

Peculiarities of preserving the psychological well-being of an individual
in conditions of uncertainty
Sydorenko O. B., Fedorenko A. F. 8

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEMS IN EDUCATION

Education of conscience in teenagers
Meshko H. M., Meshko O. I. 13

Formation of research competence in preschool children in game activities
Suiatynova K. Ye. 16

Features of psychological and pedagogical interaction in institutions
of higher education under the conditions of the state of martial
Tomchuk M. I., Kots O. I., Petrenko Yu. I. 20

PEDAGOGICAL AND CORRECTIONAL PSYCHOLOGY

Provocation of the cognitive dissonance by means
of confrontational suggestion
Manilov I. F. 24

GENERAL PEDAGOGY

Key aspects of correcting schoolchildren's underachievement
Bartienieva I. O., Nozdrova O. P. 28

The role of test tasks in the formation of biological competence
in higher medical education acquires
Hurniak O. M., Kravchuk M. G., Romanenko O. V. 32

Lorenzo Luzuriaga's lecture discourse in the 1910s and 1920s
Zaichenko N. I. 36

THE PHILOSOPHY OF MODERN EDUCATION. MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES AND METHODS

Use of digital educational resources with the purpose
of students' basic knowledge actualization
Berezina I. V. 40

An innovative school is an educational institution of the future
Bondarenko D. R. 44

The role of visual sources in teaching humanitarian disciplines in institutions of higher education	
Honcharova O. S., Brahina T. M., Brahin Yu. A.	48
Creativity is the competence of the XXI century	
Kadlubovych T. I., Chernyak D. S., Shcherbina D. S.	52
Implementation of the project method in the foreign language learning process of Ukrainian and international students	
Levenok I. S., Sydorenko O. P.	55
Features of creating a reflective educational environment for the development of critical thinking	
Ovdiichuk V. A.	58
Organization of inclusive education in Ukraine as a component of modern education	
Seleznova O. M., Hordiichuk O. Ye.	61
MODERN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL TEACHING METHODS	
Digital technologies in language training for aerospace professionals	
Bankova O. S.	65
Peculiarities of preschool children leisure activities	
Bohush A. M., Leonova V. I.	68
The implementation of innovative principles of teaching ancient languages in the modern education system	
Lefterova O. M.	71
Application of ChatGPT in teaching physics	
Podlasov S. O., Matviichuk O. V., Dolianivska O. V.	75
Interaction of institutions of general secondary and extracurricular education in the context of safe aesthetic education of teenagers	
Sierykh L. V.	79
TRANSITION TO MULTILEVEL HIGHER EDUCATION: CHALLENGES AND PERSPECTIVES	
Motivational component in the structure of readiness for creative professional activity of future primary school teachers	
Klimashevska H. R.	83

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEMS IN EDUCATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-332-3-3>

EDUCATION OF CONSCIENCE IN TEENAGERS

ВИХОВАННЯ СОВІСТІ У ПІДЛІТКІВ

Meshko H. M.   Мешко Г. М.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Pedagogy and
Education Management
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та
менеджменту освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Meshko O. I.   Мешко О. І.

*Associate Professor at the Department of
Psychology
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University
Ternopil, Ukraine*

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Сьогодні Україні потрібні соціально активні, морально свідомі громадяни, які зможуть не лише відстояти власні права, але й вміти конструктивно взаємодіяти з іншими людьми як під час захисту країни, так і у процесі її відбудови. Виховання має відігравати випереджальну роль у розбудові Української держави. Адже від набуття кожним громадянином багажу універсальних моральних цінностей залежить майбутнє держави. Без виховання совісті, відповідальності, людяності і самоповаги не можливі докорінні зміни в різних сферах суспільного життя. Тому надзвичайно важливим завданням є формування совісті як внутрішньої етичної інстанції особистості, дослідження вікової специфіки прояву совісності й особливостей її формування.

Підлітковий вік є найбільш сенситивним для морального виховання, оскільки в цей період активно формується моральна сфера особистості, засвоюються етичні цінності, усвідомлюється необхідність дотримання

етичних норм. Моральна самосвідомість як одна з найважливіших психологічних утворень особистості підлітка виявляється в єдності самопізнання, емоційно-ціннісного ставлення до себе, а також саморегуляції поведінки і діяльності. Для підлітків важливо розуміти себе та інших, мати уявлення про моральні цінності і моральні зразки-орієнтири, уміти відповідально реалізовувати власну свободу.

Важливим компонентом моральної самосвідомості підлітків є моральна самооцінка, саме в цьому віці вони починають «заглядати всередину самого себе» й утверджувати своє Я з позиції ціннісних стандартів. Основою моральної самосвідомості, вважає І. Бех [1], є моральна рефлексія, яка інтенсивно розвивається у підлітковому віці і передбачає здатність особистості осмислювати свої спонуки, наслідки власних дій та вчинків для себе самого й інших людей, здатність до узгодження цілей власної поведінки із засобами їх досягнення. Саме з нею корелюють ті якісні зміни в моральному зростанні особистості, які виникають саме в перехідний період. Досліджуючи проблему моральної самосвідомості дітей підліткового віку, І. Булах [2] стверджує, що моральна рефлексія передбачає осмислення та переосмислення особистісної діяльності, взаємин і спілкування з позиції належного й ціннісного, що сприяє новому рівню досягнення соціального простору.

Основними формами морального зростання підлітка є виникнення таких складних моральних почуттів, як совість, відповідальність, честь і гідність. Уявлення про совість як етичну категорію початково було сформульовано у філософії. Психологія проблему совісті як етичного конструкту розглядає у координатах внутрішніх надбань особистості, її внутрішніх моральних регуляторів. У педагогічній науці совість трактують як «вияв моральної самосвідомості особистості, її здатність здійснювати моральний самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати оцінку своїх вчинків» [3, с. 106-107]. Совість є емоційно-оцінним ставленням особистості до власних дій і вчинків.

У контексті нашого дослідження важливо враховувати, що ціннісне самоставлення підлітка нерозривно пов'язане з нормативно-ціннісним ставленням до іншого. Детермінантами становлення моральної самосвідомості підлітків є умови виховання та рівень моральної компетентності їх соціального мікросередовища. Необхідною умовою виховання совісті є не просто моральна вихованість підлітка, а володіння ним системою духовних цінностей. Совість проявляється і виховується тоді, коли поведінку учня ніхто не контролює й не перевіряє. Совість полягає в тому, що підліток сам перевіряє і контролює себе, свою поведінку, відстоює честь, гідність, відповідальність, справедливість,

людяність. Совість, вважають учені [1], попереджує проступки підлітка за умови зіткнення в його внутрішньому світі самоповаги й Его-наміру.

З урахуванням вище зазначеного доцільним є проведення для учнів підліткового віку практикуму «Пізнай себе – і ти пізнаєш світ», організація і проведення виховних справ з підлітками, зокрема, годин спілкування «Чи може щасливою бути людина безсовісна?», «Моральний вибір чи контрольована свобода?», «Відповідальність – безвідповідальність – гіпервідповідальність», обговорення ситуацій, які передбачають моральний вибір учня, формування морального стрижня його особистості. Адже підліток формується не як результат суми впливів, а як результат активного ставлення до носіїв добра і зла. Означені заходи орієнтовані на: духовно-ціннісний розвиток і саморозвиток особистості підлітків; глибинне засвоєння і прийняття норм моралі; аналіз думок, почуттів, страхів, які виникали під час пережитої проблемної життєвої ситуації; пізнання ними ідеалів добра, справедливості, чесності, гідності; усвідомлення значущості і необхідності домінування й перемоги добра над злом у житті кожної людини й суспільства загалом; формування внутрішніх моральних регуляторів (совісті, честі, власної гідності, відповідальності); спроможності робити вибір між добром і злом; оволодіння досвідом гуманного і ціннісного ставлення до людини.

Педагогам важливо поєднувати опанування підлітками моральних цінностей, їх осмислення й переживання з безпосереднім втіленням у поведінку учнів, практичну діяльність класного колективу й організацію морально цінних взаємин. Доцільно використовувати активні форми педагогіки переживання, які реалізуються під час групової взаємодії, орієнтовані на допомогу ближньому, подолання своїх комплексів і життєвих труднощів та сприяють переходу «морального невігластва» у «моральну цензуру» і моральну обізнаність, відстоювання і захист моральної правди.

У межах означеної проблеми сьогодні важливим завданням є формування професійної відповідальності майбутніх учителів, розвиток їх емоційно-етичної та психологічної компетентності на етапі професійної підготовки.

Література:

1. Бех І. Совість: психологічна сутність та механізм виховання. *Рідна школа*. 2011. № 1/2. С. 3–7.
2. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи: монографія. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 340 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.